

Perheemme vaellusvuodet Karjalasta nykykotiimme

Pirkko Sunikka

Kesällä 1939 alkoi ilmassa olla rauhottomuuden tuntu. Me lapset sitä tuskin täysin ymmärsimme. Kesä-asukkaat veivät syksyn tultua omaisuuttaan pois. Isäkin halusi viedä meidät lapset mahdollisten tapahtumien tieltä. Äitini veli asui siihen aikaan Järvenpäässä ja niinpä me lapset menimme enon luokse. Sitä aikaa kesti seitsemän viikkoa. Sitten voitti ikävä ja äiti kävi hakemassa meidät kotiin. Asiaan piti saada viranomaisten lupa, olihan rajalla tilanne yhä kuumempi. Sotaa ei pidetty varmana. Asunnossamme oli puhelin ja isäni hoiteli päivystysluontoisia tehtäviä. Ehdimme olla kotona kolme päivää, kun meidän oli lähdettävä. Osa kylämme asukkaista oli jo poistunut. Oli marraskuun loppu ja maassa lunta. Isä pakkasi meille vesikelkkaan vähän tavaroita eli lämpimän peiton ja hieman ruokaa. Menimmehän vain muutaman kymmenen kilometrin päähän kodistamme. Tarkoitus oli seuraavana päivänä noutaa tavarat. Se oli vain ajatus, sillä aamulla oli tilanne toinen. Sota oli syttynyt. Siitä alkoi varsinainen evakkotiemme, monine kiemuroineen. Isäni jäi vielä hoitelemaan tehtäviään ja yhdessä toisten lähikylien henkilöiden kanssa järjestelemään mm eläinten kuljetuksia tai lopettamisia. Kaikki muu oli jätettävä. Me, jotka olimme jo matkalla, kuljimme vielä kauemmas kotoa, Matkaa tehtiin kaikilla mahdollisilla kulkuneuvoilla lähimpänä olevalle Kanneljärven asemalle. Sieltä järjestyi seuraavana päivänä yhteiskuljetus tavaravaunuissa ns. härkävaunuissa. Oli kylmä ja pimeä, vain jossain paloi pieni kynttilä. Isänikin löytyi samaan matkaan. Minne olimme matkalla, sitä emme tienneet. Matka kesti monine pysähtymisineen n kaksi vuorokautta.

Ikuisuudelta tuntuva matkamme päättyi Mikkelin asemalle. Siellä oli majoitus järjestetty moneen eri paikkaan. Me olimme siinä joukossa, jotka majoitettiin Pelastusarmeijan tiloihin. Söimme lämpimän keiton ja nukuimme yön lippujen alla. Oloni oli sekava mutta toisaalta turvallinen. Vielä tänään, yli viisikymmentä vuotta myöhemmin, muistelen lämmöllä Pelastusarmeijaa. Vaikka me matkalaiset olimme sekavissa tunnelmissa, oli viranomaisilla kaikki paljon selvempää, onneksi. Seuraavana aamuna meitä lähetettiin perheinä ja ryhminä eri puolelle maaseutua, turvallisempiin oloihin. Olihan Mikkelin sotilaallisesti tärkeä paikka, sillä siellä sijaitsi Puolustusvoimien Päämaja.

Lähellä Mikkelitä on Anttola-niminen pitäjä. Se oli seuraava kohteemme. Meidät jaettiin perheittäin maalaistaloihin ja kouluille. Perheeni sijoituskohde oli pitäjän vaurain talo, johon illan jo hämärtyessä tulimme. Talonväki ei ollut mielellään kovin vastaanottavaista. Tilanne oli pakollinen sekä heille että meille. Näin jälkeenpäin ymmärrän senkin tilanteen paremmin. sekoittuahan talon elämänrauha, kun siihen tulee tuiki tuntematon perhe asumaan tapoineen, tottumuksineen ja murteineen. Kaikki se silloin koettu, selviteltiin myöhemmin hyvässä yhteisymmärryksessä.. Äitini oli hyvin kiltti ja auttavainen. Hän teki kaikkia mahdollisia töitä talossa. Me lapset pyrimme olemaan äitimme neuvosta mahdollisimman huomaamattomasti, ettei tulisi turhaa sanomista. Myös isäni osallistui talon töihin muutaman viikon. Näin päästiin jo jouluun, joka varmasti herkisti mielen kotimuistoille.

Kuten tänään, laman aikana, on työnsaanti vaikeaa, oli se myös silloin. Isäni, jolla ei ollut muuta koulutusta kuin käytännön oppi, oli myös vaikeuksissa työhaussa. Hänen ikänsä ei vielä silloin edellyttänyt osallistumista sotatoimiin. Ei ollut työttömyyskortistoa eikä ansiosidonnaista päivärahaa kuten tänään. Niinpä isäni työpaikka löytyi joulun jälkeen Lauritsalasta, Kaukaan vaneritehtaalta. Välimatka perheen luokse oli parisataa kilometriä. Sen aikaiset kulkuyhteydet olivat epävarmoja, hitaita ja kalliita. Myös lauantait olivat työpäiviä. Näistä syistä isäni joutui asumaan alivuokralaisena työpaikkakunnallaan ja me toiset Anttolassa. Radio ei silloin vielä ollut kovin yleinen maaseudulla. Talossa, jossa asuimme, sellainen kuitenkin oli. Mieleeni ovat jääneet vain sodasta kertovat uutiset ja muutama äänilevy. Vielä tänään niitä kuullessa tulee mieleen Anttolassa vietetty aika. Ne ovat vanhan virsikirjan virsi 373, "Mua vaikka vaivat piirittää" Sillanpään marssilaulu, "Kotikontujen tienoita tervehtien" sekä Maire Valtosen esittämä "Niin pieni ihmissydän on". Tottahan muitakin varmasti oli mutta nämä ovat jääneet minulle "sotasaaliiksi".

Alkukesästä 1940 isäni sai töitä Mikkelin kaupungin rakennusosastolta ja me pääsimme muuttamaan perheenä yhteen. Asunnoksi löytyi pieni vaatimaton huone, entinen maitokauppa. Nurkassa oli iso, pelti kuorinen, pysty-uuni. Se toimi sekä lämmittäjänä että ruoan tekopaikkana. Silloin syötiin etupäässä laatikkoruokia ja uunipuuroa. Isä teki laudoista komeron ja matalan kaapin, joka toimi samalla tiskipöytänä. Eipä ollut suuria tiloja mutta eipä ollut tavaraakaan mitä säilyttää, vain välttämättömät. Elämä jatkui sodan rinnalla. Tuli uusi syksy ja aloitin taas kouluni paikassa, jossa kaikki olivat tuntemattomia. Lapsi on kuitenkin sopeutuvainen ulkoisiin oloihin, jos koti on rauhallinen. Jo seuraavaan joulun mennessä oli Savon murrekin opittu. Äitini pääsi siivoustöihin kaupungin-talolle ja veljeni sai töitä Viipurilaisen tukkuliikkeen palveluksessa. Vielä kerran muutettiin toiseen joskin hieman isompaan ja siistimpään, uunilliseen, yksioön kunnes saatiin peräti huone ja oikea keittiö.

Elettiin vuotta 1941 Sota on armoton. Yhä nuoremmat ja vanhemmat ikäluokat kutsutaan palvelukseen. Niin myös isäni sai kutsun. Hän oli jo sitä ikäluokkaa, ettei joutunut rintamalle, vaan ns. linnoitustöihin, ensin Suomen rajojen läheisyydessä ja myöhemmin Itä-Karjalassa. Äänislinna ympäristöineen tuli hänellekin silloin tutuksi. Häntä auttoi siellä paljon lapsena opittu venäjänkielen taito. Se taito kun oli vielä oikeaa kirjakieltä.

Viipuri oli vallattu takaisin Suomelle ja sitä ruvettiin jälleenrakentamaan. Tulevaisuus näytti lupaavalta. Karjalaiset ajattelivat jo kotiinpaluuta. Tukku-liike, jossa veljeni työskenteli, oli ensimmäisten palaavien joukossa. Myös henkilökunnalla oli mahdollisuus seurata. Niin mekin äitini kanssa lähdimme veljeni huoltojoukoiksi. Oltaisiinhan edes me kolme yhdessä ja lähempänä jo omaa kotiseutua. Olisihan Viipurista jo lyhyt matka Terijoelle, jos paluuseen olisi mahdollisuus- Asunto-olotkin paranivat jälleen, Nyt oli jo keskuslämmitys ja vesijohto. Ylellistä. Huominen näytti jo paremmalta. Viipurissa oli töitä kaikille, eikä mistään ruoasta ollut puutetta vaikka elimmekin kortti-aikaa. Koulu ja ystävät vaihtuivat taas kerran, monennenko, en enää pysynyt laskuissa mukana. Sota suoritti julmaa tehtävänsä. Koulumatkani varrella oli kirkkopuisto. Siellä nähtiin monet kerrat sankarivainajien muistotilaisuus, jossa sotilaat lauloivat; "ei muuta kunniaa, kuin kuulla kummultansa sun kuusiesi kuiskinaa" liikuttavaa pienen koululaisenkin kuultavaksi.

Yhä nuoremmat miehet kutsuttiin palvelukseen ja niin tuli myös veljeni vuoro. Me äitini kanssa jäimme kuitenkin Viipuriin. Isäni ja veljeni pääsivät joskus lomalle. Kirjeenvaihtoa käytiin ahkerasti vaikka postin kulku oli erittäin hidasta. Kirjeitä saattoi tulla pitkän tauon jälkeen useita samalla kertaa. Kaikki entiset naapurit ja sukulaiset olivat hajaantuneet ympäri Suomea, eikä kaikkien olinpaikkaa edes tiedetty. Hajaannus ei vielä loppunut tähän. Maiden väliset neuvottelut eivät tuottaneet toivottua tulosta ja niinpä taas oltiin mies miestä vastassa. Viipurissa alkoivat pommitukset kesällä 1944. Juostiin pommisuojaan tämän tästä. Päivä ja yö olivat sekaisin. Väestöä kehoitettiin pakkaamaan tavarat ja varustamaan ne hyvin johonkin osoitteeseen muualla Suomessa. Oli suunniteltu, että kuorma-autot ympäri Suomea tulisivat hakemaan pihalle jätetyt tavarat. Nämä kulkeutuisivat osoitteiden mukaan aikanaan perille. Suunnitelma oli hyvä mutta ei kaikin osin toteutunut. Pommitukset aiheuttivat sen, että kyseiset autot jäivät kaupungin ulkopuolelle odottelemaan. Väestöstä ne, kenellä oli rahaa, saivat sovittua noudosta. Rahalla on aina ollut voimaa, toisen hädänhetkelläkin.

Rintama lähestyi ja kaikkien oli lähdettävä. Joku oli saanut hankituksi kerrostalomme pihalle kuorma-auton, johon kaikki asukkaat sullottiin vieri viereen ja pressu heitettiin yli. Ilmahälytysten välillä ajoimme yli Linnansillan pois kaupungista. Jälleen kerran alkoi matka tuntemattomaan. Mukana oli vain vaihtovaatteet ja eväät. Valmiiksi pakatut isäni tekemät puulaatikot jäivät pihalle odottamaan noutajaa. Osoitteiksi oli merkitty Järvenpää. Ne eivät koskaan tulleet perille. Myöhemmin oli Mikkeliin koottu kaikki Viipurista pelastettu osoitteeton tai huonoina osoitteilla varustettu omaisuus. Sieltä karjalaiset voivat käydä omiaan etsimässä. Meidän tavaroitamme ei ollut edes siellä.

Viipurin kaupungin ulkopuolella, Tienhaarassa, meidät lastattiin taas jo tutuiksi tulleisiin härkävaunuihin. Nämä rautatiematkat olivat ensimmäinen kosketus rautateihin. En ollut ennen matkustanut edes oikeassa junassa. En olisi silloin voinut kuvitella, että teen myöhemmin elämäntyöni VR:llä ja että neljäkymmentäyksi vuotta rautatietä palvelleena siirryn asemapäällikön virasta eläkkeelle. Elämä on joskus ihmeellistä. Junamatkamme keskeytyi nytkin useita kertoja ilmahälytysten vuoksi. Ennen Lahtea, Nastolan kohdalla, tyhjennettiin koko juna. Lahdessa oli suurpommitus ja ratapiha oli vaarallisin paikka. Meidät, koko junallinen, vietiin paikalliselle koululle. Siellä järjestyi hetkessä yhteisruokailu ja kun oli sunnuntaipäivä, menimme kirkkoon. Siinä tilanteessa muutama paikalleen osuva sana olisi varmasti antanut uskoa ja toivoa huomiselle. Vaan kuinka kävi? Seurakunnan rovasti saarnassaan syyllisti meidät kaikki. Mitä karjalaisilla lienemmekään tehneet erityistä pahaa mutta se oli sodan syy ja siitä kärsivät kaikki. Aikuisen kuulijan tuska oli suuri. Seurakunnan muut työntekijät kävivät myöhemmin jokaisen luona tasoittaakseen syntynyttä tilannetta.

Ja matka jatkui Riihimäen kohdalla, me äitini kanssa saimme luvan erota joukosta. Suuntasimme nyt matkamme seuraavalla mahdollisella junavuorolla Järvenpäähän. Asuihan siellä jo ennestään äitini sukulaisia, joiden luona voisimme olla ja selvittää tilannettamme. Isästä ja veljestä ei silloin tiedetty mitään. Kaikki yhteydet olivat tilanteesta johtuen poikki. Kirjeitä kirjoitettiin kaikille mahdollisille tutuille ja sukulaisille, joiden osoite oli tiedossa. Samoin oli tehnyt isäni. Niin me vihdoinkin saimme yhteyden toisiimme. Myöhemmin, viikkojen kuluttua, saimme yhteyttä myös

veljeeni. Olo oli helpottunut, olimmehan elossa koko perhe. Monia läheisiä oli kohdannut suru.

Jälleen kerran aloitimme alusta. Nyt oli jo toiminnassa Siirtoväen Huolto ja Vapaa-Huolto. Sieltä sai aluksi opastusta asioiden hoitoon ja myös astioita, vaatteita ym. Meikin saimme kaksi kahvikuppia, kahvipannun, ruokalautaset ja ruokailuvälineet, siis perheen koon mukaan. Äitini sisarilta ja isäni entiseltä työnantajalta, tohtorin perheeltä, löytyi liina- ja päällysvaatteita. Asunnoksi Järvenpäässä löytyi helsinkiläisen perheen kesäasunto. Sisällä oli lämmin kun oli tuli heilassa koko ajan. Hyvä niinkin. Seuraavana keväänä löytyi jo oikea asunto, kokonainen omakoti-talo vuokralle.

Koulutkin olivat jo toiminnassa ja miesväki palasi vähitellen kotiin. Suomessa oli noin 400.000 karjalaista evakuoituna. Heille piti vähitellen löytää uusi asuinsija. Tässä asiassa tekivät Veikko Vennamo ja Johannes Virolainen mittavan työn. Siirtokunnille pyrittiin kylittäin löytämään entistä vastaavat sijoituskohteet. Esimerkiksi kalastajat sijoitettiin vesien äärelle ja maanviljelijät raivasivat metsistä uusia tiloja. Maata heille joutuivat luovuttamaan ne, joilla sitä oli yli oman varsinaisen tarpeen. Sekin ratkaisu herätti monenlaisia tunteita. Sodasta palaaville aseveljille annettiin myös mahdollisuus edulliseen rakentamiseen, ns. rintamamiestonttien muodossa.

Työnteko oli kunniaa ja ihmiset olivat innokkaita rakentamaan maata uudelleen. Ei kyselty kunnallistekniikkaa eikä sosiaaliapua. Tehtiin yhdessä ja erikseen mutta tehtiin. Karjalaiset sovelsivat vanhaa sanontaa: "ilo pintaan, vaik syvän märkänis" Terijoen lopulliseksi sijoituskunnaksi määrättiin Tuusula ja siellä järven pohjoispäässä oleva savinen Järvenpään kylä. Asukkaita lienee silloin ollut muutama sata. Järven ympärille oli jo aiempina vuosikymmeninä muuttanut useita maamme eri alojen taiteilijoita. Olivathan siellä asuneet mm Juhani Aho, Halosen ja Järnefeltien veljekset, Aleksis Kivi, Eino Leino sekä vielä meidän muuttaessamme Jean Sibelius perheineen. Vielä tänään meillä on mahdollisuus tutustua kotikuntamme historiaan vierailemalla edellä kerrotuissa kohteissa. Entiset pitäjät sulautuivat melko hyvin uusiin ja useimmat vanhat kunnanhallinnot muotoutuivat säätiöiksi. Olivathan monet karjalaiset pitäjät varakkaita. Näin syntyi myös Teri-Säätiö. Sitä hoiti aluksi entinen kunnanhallinto. Luonnollisen poistuman myötä on nuorempi polvi saanut asioita hoitaakseen. Alkuvuosina säätiön kautta sai neuvoja ja apua erilaisten papereiden täyttämässä, kuten maanhankinta ja sotakorvaukset. Yhdessä sijoitusviranomaisten kanssa säätiö teki työtä entisten terijokelaisten hyväksi. Silloin alkoi myös entisten kuntalaisten kokoontuminen kerran vuodessa, kesällä, Järvenpäässä. Kaikki kun eivät olleet asettuneet Järvenpäähän, esim. kalastajat. Näitä tapaamisia pidetään yhä joka kesä vaikka sisältö on muuttunut neuvonnasta muisteloiksi.

Karjalaisten tullessa oli Järvenpää pieni kylä, jonka asiat hoidettiin kunnan keskustassa Tuusulassa. Myös Viipurin mlk asukkaita sijoitettiin osittain Järvenpään reunamille. Asukasmäärä kasvoi heti ja pienestä kylästä tuli vähitellen emokuntaansa suurempi. Terijoen liike- ja kunnalliselämässä vaikuttaneet alkoivat täälläkin saada asioida hoitaakseen. Samoin elpyivät monet Terijoella toimineet yhdistykset kuten esim. Terijoen Martat ja Terijoen Työväenyhdistys, toimien vielä tänäänkin. Niinpä kylä erottautui Tuusulasta ja sai kauppalaoikeudet v 1950 sekä kaupunkioikeudet v 1967. Tänäpä on asukkaita jo yli 35.000.

Isänikin sai ostettua maanhankintalain mukaisen pienen maapalan 1 ha. Siihen hän rakensi talon ja raivasi pellon. Oma sauna oli yksi suurista nautinnoista. Olimmehan vuosien ajan kylpeneet missä sattui ja usein pitkienkin aikojen jälkeen. Ulkopuolista työtä riitti silloin kaikille. Evakkotaival oli perheemme kohdalla päättynyt.